

GALATASARAY TARİH

FRANSIZ DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ
Prof. Dr. Hüseyin Gümüş

MEKTEB-İ SULTANİ TARİHİNDEN BİR KESİT
Dr. Vahdettin Engin

OLAY BELGELER: RUM ÇOCUKLARI
Halûk Dursun

TARİHİN YERİ
Osman Büyükkarabacak

GALATASARAY'DA DEĞİŞİMİ YAKALAMAK
İlker Veli

TARİH VE...
İdris Karagöz

R.H.KARAY'IN HATIRALARI
Arzu Nurdogan

YOL BOYU
Edip Kemal

BİR DAHA
Ömer Ali Gülel

İ K İ

**GALATASARAY
TARİH KULÜBÜ
ADINA
GALATASARAY
LİSESİNDE
HAZIRLANMIŞTIR**

YAYIN KURULU
Osman BÜYÜKKARABACAK
Ömer Ali GÜLEL
Nevzat AKBİLEK
Murat SARI

KATKIDA BULUNANLAR
Prof. Hüseyin GÜMÜŞ
Dr. Vahdetin ENGİN
A. Halûk DURSUN
Edip KEMAL
Arif KIZILTUĞ
Şeyma USTA
İlker VELİ
İdris KARAGÖZ
Yüksel ÇELİK
Ali ÇALIŞIR

**ALTERNATİF EĞİTİM KLÜBÜ
ve
GALATASARAY LİSESİ
FOTOĞRAFÇILIK KOLU**

Teknik Hazırlık
MerAjans
527 05 70

Baskı

Erken Mat.
553 19 13

Dizgi
İlhami SORKUN
Tel.: (0212) 513 77 00

Bir daha

İkinci sayımız ile karşınızdayız. Sizden aldığımız güçle bir daha, biz de varız, diyebiliyoruz. Galatasaray Tarihi araştırmaları alanında büyük bir boşluk olması ve aksi yönde hiçbir çalışmanın olmayışı kulübümüzün varlığını gerekli kılmaktadır.

Dergimizin ikinci sayısı daha önce hiç yayınlanmamış Osmanlı arşivlerinde ve Fransız basınında Galatasaray Tarihi konularıyla geniş kitlelerin ilgisini çekecek özellikte olacaktır. Vatikan'ın ve Rus Ortodoks Patrikhanesi'nin Mekteb-i Sultani'ye uyguladığı öğrenci boykotu ile Fener Patrikhanesi'nin bu yasakları delmesini orijinal arşivi belgeleri ve bütün boyutları ile araştırdık: Batıya açılan pencerede görülen gayr-i müslim azınlıklara karşı engin bir hoşgörü idi... Bunun yanında Tevfik Fikret'in Sultani'ye müdür olması, ayrılması ile ilgili fermanlar ve çıkan öğrenci olaylarıyla bunların Fransa ve Beyrut'taki yankılarını ilgili gazete haberleriyle ortaya koyduk.

Elinizdeki dergiyi birincisiyle kıyasladığınızda aldığımız mesafeyi göreceksiniz. Bu gelecek sayılar için bir fikir verebilir. Unutulmaması gereken tek şey yakılan bu ateşin sönmemesi gerektiğidir. İlgisizlik canavarına karşı savaşıyoruz.

İlk sayıda da belirttiğimiz gibi hedefimiz, içinde herkesi ilgilendirecek bir noktanın olduğu bir yayın.

Unutmayın yardım değil, destek istiyoruz.

Ömer Ali Gülel

çocuklarının beraberce okutulması, bir çözümdür.

Aynı görüşü, Abdülhamit dönemi Sadrazamlarından Said Paşa da savunur. Sultan II. Abdülhamit'e sunduğu bir raporda özetle şöyle der: "İslâm ve gayr-i müslim çocuklarının karışık olarak bir dairede ve birlikte yemek yiyip bir koğuş içinde yatmaları ve günde bir kaç kere bahçeye çıkarılmaları, birlikte eğlenmeleri yine aynı yerde beş altı sene birlikte yaşamaları, aralarında din ayrılığından dolayı mevcut olan fikir ve inançların ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanacaktır. Bu şekilde aynı vatan ve aynı memleketin evladı ve bir devletin vatandaşları olduğu kendilerine hissettirilecektir.

Bu olumlu görüşlere rağmen mektebin ilk yıllarında istenilen neticeyi elde edemeyeceğine inananlar da vardır. Namık Kemâl, Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi bunlar arasında zikredilebilir. Diğer taraftan okulun 1968'den 1877'ye kadar Türk ve Müslümanlardan ziyade gayr-i müslimlerin işine yaradığı, özellikle II. Abdülhamit'ten sonra durumunu düzelttiği de Prof. Bayram Kodaman³ tarafından ileri sürülür.

Mektebe kabul edilecek gayr-i müslim çocukları öyle göstermelik bir iki tane değil aşağı yukarı yarı yarıya olacaktır.

1 Eylül 1868'de öğretime başlayan Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nin öğrenci mevcuduna bakıldığında ilk yıllarda hep gayr-i müslim talebe sayısının daha fazla olduğu görülür: 172 müslümana karşılık, 237 gayr-i müslim öğrenci.

RUM ÇOCUKLARI

1868 Eylülünde Rumların Galatasaray'daki mevcudu 41'dir. Rum patriğinin okulda Rumca öğretilmediğinden şikayetle Rum çocuklarını mektebe gitmeye men' etmeye çalışması Grekçe dersinin programa konmasıyla boşa çıkarılmıştır. Rum patriğinin karşı çıkması ve Rus antipropagandasına rağmen Rum çocukları Mekteb-i Sultanî'ye gittikçe artan bir şekilde rağbet etmeye başlamışlardır. 1869'da okuldaki Rum kökenli öğrenci sayısı 85'tir. 1877 yılında ise 162 müslüman öğrenciye karşı 377 gayr-i müslim öğrenci bulunduğu görülmekte ve bunun 122 tanesinin Rum olduğu tesbit edilmektedir. Ali Suavî'nin müdürlüğü⁴ zamanındaki bu rakamlara bakıldığında okulda öğretim gören 122 Rum'dan tam ücret veren yalnız bir öğrenci olduğu fark edilmektedir. 1901 yılında mektepte kayıtlı bulunan 221 gayr-i müslimden 132 tanesi ücret ödemezken 724 müslüman talebeden 362 tanesi burslu okumaktadır. Bu rakamları yüzdeye vurduğumuzda müslümanların % 50'si devlet bursuyla okumakta iken gayr-i müslimlerin burslu oranı % 59'dur.

Osmanlı devletinin özellikle Tanzimat'tan sonra merkez bürokrasisinde Rumların önemli yerler işgal ettikleri görülür. 1876'dan sonra iki dışişleri bakanı Rumdur. (A. Karatodir, Sava Paşalar)⁵ ve önemli büyük elçilerden Musurus Paşa ile Mavrokordato Efendi, Ticaret

ve Ziraat Bakanı Kostaki vayani Efendi (1919) zikredilebilir.

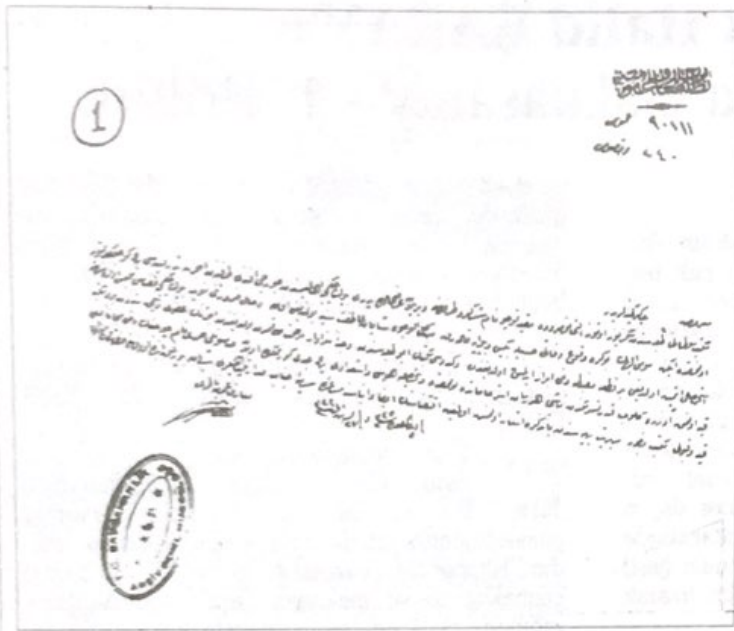
Galatasaray Lisesini bitiren Rumların Osmanlı merkez bürokrasisinde⁶ ve özellikle Hariciye⁷ (Dışişleri)'de görev aldığı gözönüne alındığı düşünülse bile burslar karşılıksız verildiği için mecburi hizmet de söz konusu olmamaktadır.⁸

Mekteb-i Sultanî'nin nizamnamesinin dokuzuncu maddesinde: "Ücret-i tahsilîyyeyi edâ ve ifaya kudreti olmayan ailelerden ücret-i mezburenin tamamını ve yahud bir miktarını hükümet-i seniyye afv ideceği misillü eşya-yı lâzimeyi dahi meccanen ifa eyleyecek... Bir şakird ağır kabahatle⁹ mektebden tard olunmadıkça müddet-i tahsilîyenin hitamına değin işbu muafiyetten müstefid olacaktır." şeklinde yer almış olan imkânı çok iyi değerlendiren Rumların bu girişimlerini gösteren iki orijinal arşiv belgesini yayınlıyoruz.

Belgelerden birinde üç Rum çocuğunun daha öncekiler gibi ücretsiz kayıt edilmesi Rum patriğinden talep ve arz edilmekte bu istek de devlet tarafından kâbul görmektedir. Diğer belgede de sıradan bir Rum vatandaşın oğlunun Galatasaray'da ücretsiz tahsile devam edilmesi istenmekte bu talep de Padişah tarafından kabul edilmektedir. Belgeleri aynen yayınlıyoruz.

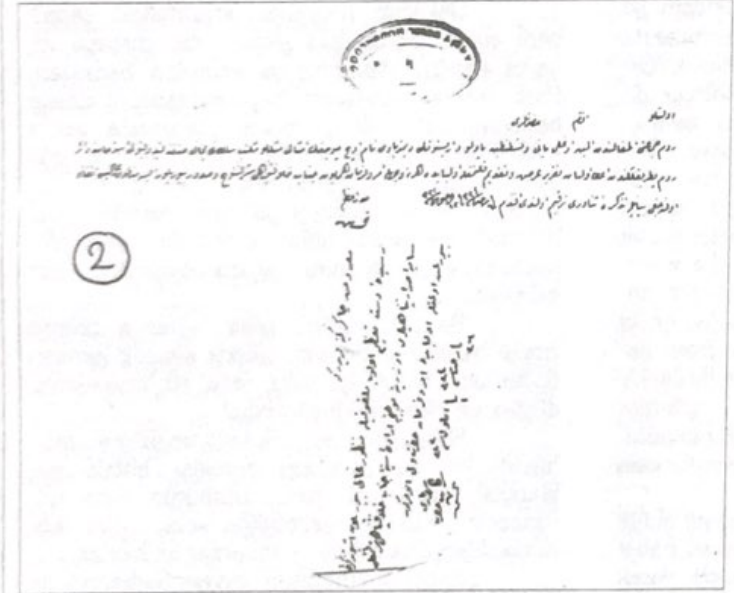
1. Doç. Dr. Adnan Şişman, **Galatasaray Mekteb-i Sultanî'nin kuruluşu ve ilk eğitim yılları (1868-1871)** İst. 1989. Ve İhsan Sungu - **Galatasaray Lisesinin Kuruluşu** Belleten Sayı: 28 Yıl: 1943 - Ekim ss: 315-347.
2. Buna karşılık diğer bir görüşe göre de Mekteb-i Sultanî'nin açılması "Avrupa'ya karşı bir göz boyamak" niyetinin bir mahsulüydü. Bkz. Mahmut Celâleddin Paşa - **Mir'at Hakikat**.
3. Prof. Dr. Bayram Kodaman - **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi** - Ötügen Yay. İst. 1980.
4. Prof. Dr. Yahya Akyüz, **Galatasaray Lisesinin İslahına İlişkin Ali Suavî'nin girişimlerini gösteren bir belge**. Belleten, Ocak 1982.
5. Sava Paşa: 1875-78 yılları arasında Mekteb-i Sultanî müdürlüğü yapmış ve 1878'de okul müdürlüğünden Nafin (Banyındalık) Nazırlığına geçmiştir. Cezair-i Bahr-i Sefid (Akdeniz Adaları) valiliği (1879), Girit valiliği (1887) yaptığı gibi 1880'de Osmanlı Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. İdareciliğinin yanı sıra hukukçuluğu ile de tanınır. 1892'de yazmış olduğu "**Mé'athade de Droit Musulman**" kitabı yine bir Galatasaray'lı olan Baha Arkan tarafından 1955'de tercüme edilmiştir.
6. Osmanlı Devleti içinde Rumların durumunu inceleyen bir kaynak olarak: Richard Clogg, "**The Greek in the Ottoman Empire**" Christians and Jews in the Ottoman Empire. Edited by Benjamin Braude and Bernard Lewis, 1982 London. Ve Alexis Alexandris, **The Greek Minority of İstanbul and Greek - Turkish relations 1918-1974** - Athens 1983 - Center For Asia Minor Studies.
7. Rumların Osmanlı Dışişleri Bakanlığındaki durumu için Bkz. Carter V. Findley, "**The Acid of Ottomanism: The Acceptance of Non-Muslims in the late Ottoman Bureaucracy**" ve yukarıdaki eser.
8. Hariciye mesleğine giren Rumların yalnız % 17'sinin Galatasaray'ı bitirdiği, geriye kalanların başka kaynaklardan geldiği bilinmektedir. Bkz. Yukarıdaki eser.
9. Galatasaray'ın ilk müdürü M. De Salve'ye göre: "Rumlar arasında birkaç iyi talebe olmakla beraber çok fenaları vardır". Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi mektep idaresi Rum öğrencileri disiplin açısından pek makbûl görmemektedir.

Nezaret-i Maarif-i Umumiye

Ma'ruz-ı Çâker-i Kemineleridir ki, Mekteb-i Sultânî talebesinden 836 numarada mukayyed Koçu nam Şakird tarafından verilen ar-zuhalde pederi Büyükçekmece ahalisinden Corci Efendi tarafından ücret-i tedrisiyyesi pek güçlükle tesviye olunmakta iken mûma ileyhin bu kere vuku'-ı vefâtı hasebiyle bîkes ve bîvaye kalarak Min küll-el vücûh şâyân-ı atûfet-seniyye bulunduğu ifade ve hâl-ı zaruriyyetini müeyyid Büyükçekmece kazası meclis azasının istihsâl etmiş olduğu bir kıt'a mazbata dahi ibraz edilmiş olduğundan ve kendisi mektebin iyi talebesinden ve cidden se zâvar-ı merhamet takımından bulunduğundan ücretinin afvı ve nice seneden beri mektebe kayd olunmak üzere gelip kadersizliğinden naşi her zaman istihâmâtta bulunmakta ve tahsile hevesi ve isti'dadı pek ciddî görünmekte olan Samsun'lu Hamdi nâm çocuğun dahi meccanen leyli kayd ve kabûlü mekteb-i memur-ı müdürüyyesinden bâ tezkire iş'ar olunmuş olmağın iktizasınîfâ ve ebnasına müsaade-i sâmiye-i cenab-ı sedaret penahîleri şâyân buyrulmak babında emr ve fermân hazret-i veliyy-ül emrindir.

5 Zilka'de 1325
Maârif-i Umumiye Nazırı
(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Maarif, No: 4 1326 M.7)

Devletlü Efendim Hazretleri
Rum cemaati etfâlidinden Elimesbe oğlu Bâni ve Kostantin Pavlov İristokli Dimitriyadi nâm üç çocuğun emsâli misillü Mekteb-i Sultânî *meccanî* sınıfına kayd ve kabûlü istihâmına dair Rum patrikliğinden it'a olunan takrir-i arz ve takdim kılınmağla ol-bâbda her ne vecihle emr u ferman-ı hümayun cenab-ı hilâfet penâhî şeref sunuh ve sudur buyrulur ise mantuk'ı âlisi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâveri takdim olundu efendim.

fi 6 Receb Sene 324 (21 Ağustos 1906)
fi 12 Ağustos sene 322
Sadrazam

Ma'ruz-ı Çâker-i kemineleridir ki,
Resîde-i dest-i ta'zin olub melfûfiyle manzur-ı âli buyrulan işbu tezkire-i samiye-i sedaretpenahîleri üzerine mucibince irade-i seniyye-i cenab-ı hilâfetpenâhî şeref - müteallik buyurulmuş olmağla ol babda emr u ferman hazret-i veliyyül emrindir.

fi 26 Receb 324 (15 Eylül 1906)
fi 1 Eylül sene 322

(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Maarif No: 2 1324 B. 26)